

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПРЕЗИДЕНТ НА РЕПУБЛИКАТА

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ГОСПОДА СЪДИИ,

Конституцията на Република България в своя чл. 149, ал. 1, т. 1 предоставя на Конституционния съд правото да дава задължителни тълкувания на текстовете от основния закон.

Именно като ползвам тази правна възможност, отправям настоящото искане до Вас, за да постановите какво трябва да се разбира под правото свободно да се изразява мнение и то да се разпространява, да се търси, получава и разпространява информация и какъв е смисълът на предвидените в конституционните текстове ограничения на тези права.

Българската Конституция от 13 юли 1991 г. възприе като основна ценност правата на човека - в своя преамбюл тя постановява, че правата на личността, нейното достойнство и сигурност са "върховен принцип, върху който се основават конституционните текстове". Признаването и гарантирането на тези права чрез ефективни правни средства за защита, осигуряват съществуването на едно демократично общество.

Ето защо мисля, че има правна и обществена необходимост от настоящото искане, отправено до Вас, за задължително тълкуване на текстове от Конституцията.

Свободата на изразяването на мнения е определяща за демократичната структура на управлението. Без тази свобода не съществува възможност за свободни избори и образуване на опозиция. Българската Конституция не признава изрично правото на образуване на опозиция. Това право е пряко следствие от свободата да се изразяват и разпространяват различни мнения.

Правото да се критикува едно правителство (осъществяващо управлението на която и да е партия) е основен показател за свободно и демократично управление. Свободата на изразяване е в основата на всяко свободно общество.

В своя чл. 39 Конституцията признава това право като постановява, че всеки гражданин има право да изразява мнение и да го разпространява по какъвто и да било начин. Безспорно конституционният текст има предвид изразяване и разпространяване на мнения не само когато те се приемат благоприятно от държавата или обществото или са неутрални, но също така и такива, които шокират или изразяват несъгласие с държавата и нейните длъжностни лица.

Мисля, че съдържанието на това право, така както бе изложено до тук, не е предмет на спор. Но за да бъде то реално приложимо, от изключителна важност е въпросът за тълкуването на ал. 2 на чл. 39, в чийто текст Конституцията на Република България посочва ограниченията, които могат да бъдат налагани от страна на държавата при упражняването на това право. Именно защото става дума за ограничения и редакцията на текста изброява, няма никакво съмнение, че текстът посочва изчерпателно основанията, въз основа на които може да бъде налагано ограничение на това право. Конституцията в своята Глава II не съдържа други общовалидни за правата на човека текстове, които да дават основания за ограничаване на правата и да създават процедура за налагане на такива ограничения.

По своята същност, посочените в чл. 39, ал. 2 основания съдържат различни цели, за постигането на които са възможни ограничения. Извън изрично изброените основания в този текст, държавата не може да създава нови със закон. Съществувала е възможност българската Конституция да

предвиди този набор от основания, който съществува в международното право и по-специално в чл. 10, т. 2 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и чл. 19 от Международния пакт за гражданските и политическите права, или да конкретизира в известна степен възприетите в посочените международни договори основания. Несъмнено тя е избрала втората възможност, давайки максимална конкретизация на основанията, за налагане на ограничения, което несъмнено е по-добрият подход.

Всеки закон трябва да бъде в съответствие с конституционните текстове. След като Конституцията определя изчерпателно основанията за ограничаване на това право, със закон не може да бъде разширен броя на тези основания. Както посочих вече основанията, съдържащи различни цели (чл. 39, ал. 2), са максимално конкретизирани и няма обща разпоредба за защита на обществения ред - понятие с трудноопределимо точно съдържание, даващо възможност за различни тълкувания и в този смисъл представляващо заплаха за ограничаване на това право в неограничена степен.

Конституционният текст на първо място дава възможност за ограничаване на това право, когато в резултат на неговото упражняване са накърнени "правата или доброто име на другото". Тази хипотеза предполага негативен резултат за правата или доброто име на друг гражданин. Няма пречка съдилищата в своята правораздавателна дейност да я индивидуализират. Тя обаче не изключва възможността да се изразяват критични мнения, както и да се съобщават факти, които биха могли да имат негативно влияние за авторитета на дадена личност.

Не буди никакво съмнение и следващата формулировка на конституционния текст, която говори за "призоваване към насилствена промяна на конституционно установения ред". Безспорно става дума за конкретен призив, който достатъчно ясно и без да оставя никакво съмнение апелира към противозаконни действия, целящи суспендирането на Конституцията.

Никакво съмнение не буди и редакцията - "призоваване към извършване на престъпление ... или към насилие над

личността". Това са все факти, подлежащи на доказване по един безспорен начин.

Основанието, което поставя въпроси, е формулирано като - "призоваване към разпалване на вражда". Конституционният текст не посочва за какъв резултат - "вражда" става дума. Ако противопоставянето на различни по своя характер мнения и призоваването да се подкрепят едните и отхвърлят другите се възприема като - "разпалване на вражда", то несъмнено това би бил краят на плурализма и на свободата на изразяване на мнения в едно демократично общество. Тълкуването на това основание трябва да бъде в контекста на призови, имащи за цел негативно отношение към една или друга група в обществото или отделни граждани, имащи за цел ограничаването на техните права. Мисля, че единствено това тълкуване е необходимото и възможното в едно демократично общество и ще доведе до създаването на практика в съответствие с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи.

Както бе посочено по-горе, извън така установените от Конституцията основания за налагане на ограничения на правото свободно да се изразяват и разпространяват мнения, не могат да съществуват други. Всяко друго ограничение - действия на държавата или нейни длъжностни лица, които имат за резултат накърняването на това право, следва да се квалифицират като нарушение на чл. 39 от Конституцията на Република България.

Член 40 от Конституцията на България прокламира свободата на печата и средствата за масова информация и забранява цензурата по отношение на тях. Обществото често определя едно или друго действие на държавен орган или на органите на управление на дадена медия като цензура. Основателен е въпросът в какви практически действия може да се изрази цензурата.

Свободата на печата и другите средства за масова информация е от изключително значение за всяко демократично общество. Средствата за масово осведомяване са длъжни да разпространяват информации и идеи по политически въпроси и по всички други, представляващи обществен интерес. Те имат задачата да разпространяват

такава информация и идеи като не подлежи на съмнение, че обществеността има правото да ги получава. Ето защо, господа съдии, мисля че право на медиите е не само да разпространяват информация, мнения, идеи, но това право дава възможност на журналистите и да тълкуват тази информация. Обратното разбиране - да разпространяват само информация, чието тълкуване да се остави единствено на гражданите, политиците или институциите, би представлявало необосновано ограничаване на тази свобода. Свободата на средствата за масова информация има две измерения: свобода на средствата за информация от намеса от страна на държавата в лицето на нейни органи в отразяването на факти и събития и свобода на журналистите в дадено средство за информация да изразяват свободно своето мнение в съответствие с характера, целите и политиката на съответната медия.

Свободата на печата и другите средства за масова информация представлява най-доброто средство за формиране на мнение, за това какви са идеите и целите на партиите и техните лидери. Ето защо тя, от друга страна, е в сърцевината на свободата на политическите дебати, а от тук и на самото съществуване на демократичното общество.

В редакцията на чл. 40, ал. 2 на Конституцията ясно и точно е посочена процедурата за спирането и конфискацията на печатно издание или на друг носител на информация. На първо място тези действия са възможни само ако бъдат постановени от съдебната власт и ако в срок от 24 часа не последва конфискация, спирането на дадено печатно издание или носител на информация преустановява действието си. И тук Конституцията максимално конкретизира основанията - целите, за постигането на които могат да се налагат ограничения. Искам да се спра само на едно от тях, това, което е формулирано като - "накърняване на добрите нрави", защото другите по своето съдържание покриват изцяло посочените в чл. 39, ал. 2, по които по-горе изразих своето становище.

Основанията, както бе посочено, съдържат различни цели, за постигането на които са възможни ограничения, но винаги когато ще се налагат тези ограничения трябва да се прецени доколко те са необходими в дадено демократично общество. Несъмнено това е така, защото отделните държави

имат различни традиции, различна култура. Това което е морално в едно общество, в друго може да се окаже, че е укоримо от гледна точка на добрите нрави. Ето защо формулировката, възприета от Конституцията - "накърняват добрите нрави" несъмнено трябва да бъде разглеждана в контекста на българското общество и това, което е морално или не - в конкретния момент, за конкретното действие. От друга страна текстът достатъчно ясно и категорично говори, че трябва да е налице резултат, т.е. добрите нрави да са накърнени, а не да съществува някаква хипотетична заплаха за тях и тази хипотеза да се предполага от малцина.

Когато се говори за това основание, въз основа на което е възможно налагането на ограничение на свободата на масмедията, мисля, че трябва да се направи при тълкуването и разликата между приложението на текста по отношение на гражданите и на политиците.

Границите за оценките по отношение на един политик следва да бъдат по-широки в сравнение с едно частно лице. За разлика от последното, първият с пълно съзнание се подлага на едно непосредствено обществено наблюдение за всяка своя дума и постъпка. Ето защо политикът трябва да бъде по-търпим, когато средствата за информация го критикуват.

Член 41 от Конституцията признава правото на всеки гражданин да търси, получава и разпространява информация. Мисля, че конституционният текст в тази си редакция изключва намесата на държавата при получаване и разпространяването на информация, като наред с това движението на информацията става независимо от държавните граници.

Само ако приемем, че е налице трансграничен елемент на свободата на информацията, тя би имала смисъл като право. Противното ще обезсмисли тази свобода.

И тук Конституцията е предвидила основание за ограничаването на това право в съответствие с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и Международния пакт за гражданските и политически права - два международни договора в сила за Република България, които са част от нейното вътрешно право, на основание чл. 5, ал. 4 от Конституцията. Тук формулировките

са по-общи и ако доброто име на другите граждани, здравето и морала имат все пак някакви установени измерения, то в българското право липсва традиция и практика да се дешифрират - с оглед на правото и като основания, въз основа на които е възможно да се налагат ограничения, понятията "национална сигурност" и "обществен ред".

Мисля, че критерий при тълкуване на понятието "национална сигурност" може да бъде изведен и от създаващото се законодателство в страната. Така например чл. 29, т. 5 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България (ДВ бр. 112 от 27.12.1995 г.) предоставя право на държавния глава при военен конфликт или война да въведе ограничителен режим върху информацията, свързана с отбраната на страната. Тук конкретизацията на понятието "национална сигурност" е много по-голяма, говори за конкретна ситуация, ясно и точно определена, като се предоставя възможност на президента в някаква степен да наложи ограничения върху разпространяването само на конкретна информация - тази, свързана с отбраната на страната.

С цел да се избегне едно неоправдано разширяване на възможността да се налага ограничение въз основа на основанията наречено "обществен ред" мисля, че неговото съдържание трябва да бъде сведено до наличието на конкретни действия, факти, сочещи несъмнено за реална опасност от масови безредици или престъпления. Само това тълкуване, убеден съм, би поставило в едни приемливи рамки за демократичното общество правата на държавата.

Държавата трябва да гарантира на гражданите възможността да търсят, получават и разпространяват информация. Това означава да се осигури свободен избор на източниците на информация и възможността за владение и ползване на технически средства за получаване на информация. Съществуването на различни средства за информация, всяко едно от които свободно и без цензура, гарантират възможността на гражданите да получават по-пълна информация. Разнообразието на средства за информация, еднакъв правен регламент за тяхното съществуване и дейност могат да осигурят реално правото на гражданите да избират източниците на информация.

Държавните органи не могат да предприемат действия, които ограничават възможностите на гражданите да се информират, включително чрез средствата за масова информация. Затова не е допустимо държавни органи или учреждения да отказват информация на представители на масмедията, когато тя не е държавна или друга защитена от закона тайна.

Алинея 2 на чл. 41 въвежда и допълнително основание за ограничаване на това право. Гражданите няма да имат право на достъп до определена информация, ако тя представлява държавна или друга, защитена от закона тайна. Този текст на първо място изисква един признат от закона интерес - гражданинът да желае достъп до определена, владееща се от държавата информация. Този законен интерес може да има различни проявления, може да бъде съпътстващ едно или друго право на гражданина. Необходимо е той, обаче, да бъде признат от закона. Разбира се под "признат от закона интерес" следва да се разбира не само изрично посоченото в нормативен акт от какъвто и да било ранг, но несъмнено и признато от Конституцията право, което гражданинът има като такъв. Обратното би довело до необосновано ограничаване обхвата на това право.

ГОСПОДА СЪДИИ,

Като имам предвид голямата правна и обществена значимост текстовете от основния закон ясно и точно да регламентират правата на човека в една правова държава, правя настоящото искане до Вас, на основание чл. 150, ал. 1, във връзка с чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията на Република България, за да дадете задължително тълкуване на нейните текстове в чл. 39, чл. 40 и чл. 41.

ПРЕЗИДЕНТ НА РЕПУБЛИКАТА:

